

počinje nov period slovenačke lirike i otvaraju se realne mogućnosti za nove artističke i estetske pokušaje kontinuiranog obnavljanja pesničkog jezika, koji je osnovna dimenzija moderne lirike pred licem kibernetički organizovanog sveta. Zato nije čudo to što je samoprosvetljavanje jedan od najznačajnijih oblika Šalamunove lirike i što je taj sadržinsko-oblikovni element prisutan na način stvarne povezanosti sa svetom iz kojega je lirika izrasla u poslednjih dvadeset godina. Izbor je legitiman dokument rane faze Šalamunove lirike i zahtevaće još veću pažnju slovenačke književne kritike.

Sa slovenačkog preveo: Jaroslav Turčan

Pjesnici, prvi put
(Zapis o prvim knjigama poezije mlađih novosadskih pjesnika)

Piše: Selimir Radulović

»Volite bogove i prijatno se sjetite smrtnika!
Mrzite pijanstva kao mraz! Ne poučavajte i ne opisujte!
Plaši li vas majstor,
Zapitajte veliku prirodu za savjet!«

(Fridrik Helderlin)

Ako smo kao moto ove naše panorame ovogodišnje pjesničke produkcije Matice srpske (»Prva knjiga«) uzeli stihove druge strofe Helderlinove pjesme »Mladim pjesnicima«, to ničak ne znači da ćemo se tokom izlaganja kretati ivicom edukativno-didaktičkog kritičkog slova, niti su, pak, ovi stihovi primjereni u većoj mjeri za ove autore nego za druge. Jednostavno, shvaćamo ih (u tom smislu smo ih i naveli), apriori, kao prikladan pjesnički »priručnik« za sve mlade pjesnike, pa i za one starije. Htjeli bismo, takođe, podvući da nam nijedan iskaz iz spomenutih stihova neće poslužiti kao pretpostavka, makar i ad hoc, koju bismo u prirodnom slijedu teksta pokušali obrazlagati, dokazivati i, konačno, primjeniti.

Opravdanje jednog ovakvog sintetičkog osvrta nalazimo ne u anihiliranju pjesničkih radova Bilkića, Nikolićeve, Mamule i Đivuljskog, ili u pukoj potrebi za sažimanjem tamo gdje je za to malo prostora. Mišljenja smo da se o ovim knjigama može, prvenstveno, govoriti po sličnosti, odnosno da je pristup njima moguć u slici otvaranja i predočavanja izvjesnih analognih pjesničkih traganja:

a) Svi pjesnici o kojima je riječ su, može se slobodno konstatovati, pjesnici moderne senzibilnosti, i svi, s rijetkim izuzecima, tvore hermetičke cjeline i postavljaju zahtjev za čitanjem i s ove i s one strane razumijevanja, kako bi rekao Blašić;

b) Pjesnička ostvarenja Bilkića, Nikolićeve, Mamule i Đivuljskog su, dakle, saglediva iz perspektive moderne, hermetične poezije, gdje je prisutna svijest pjesnika o svome mediju — jeziku, i gdje se, konačno, hermetizam odsljikava ne kao zatvorenost u odnosu na svijet realija, već prema konvencionalnom jeziku;

c) U svakoj od ove četiri knjige evidentan je i živi svijet poezije;

d) Svaka je, za sebe, svjedočanstvo o onoj vječnoj dilemi i polarizaciji pjesničkog subjekta: kosmizam — individualna sudbina;

e) I, konačno, ovom posmatranju kroz prizmu sličnosti neće zasmetati okolnost u koju ne treba sumnjati: i Bilkić, i Nikolićeva, i Mamula, i Đivuljski posjeduju ono što se dâ odrediti kao svoj, autentičan glas, i svi su ga, u manjoj ili većoj mjeri, uspješno artikulisali i nijansirali u svojim pjesničkim knjigama.

1. »sve ino u čovjeku je
nedonošće tla«

Ovi stihovi autora *Uštapa*, koji po ko zna koji put, od »Luce« do »Titanika«, podsjećaju čovjeka na njegovu vezanost na tom prostoru pakla i raja, na taj status »neutralnosti«, ni Gospodu ravan ni Satanin sabrat, učinili su nam se najprikladniji kao uvod u razgovor o osobnosti njegove pjesničke riječi, ne samo zato što su tipični za tematsku i formalnu ambijentalnost ove knjige, već i zato što nedvosmisleno ocrtavaju njenu elementarnost i lapidarnost.

Cjelokupna pjesnička vokacija Slobodana Bilkića može se odrediti tačkom prelaza između humora i ironije, kao i dosezanja u prostor filozofske ironije, samironije, gdje se ostvaruju i najjače pjesničke cjeline ove knjige, a pjesnik se približava oralnoj, narodnoj gnomičnosti i zrelosti. Tamo gdje se gubi i nestaje ironija, a humor klizi po površini komike, gdje se, dakle, subjektivna smješnost razvodnjava u smješnost objekta, predmeta, smješnost po sebi, deskripcija daje pečat pjesničkoj riječi i ona gubi u intenzitetu i jačini.

Senzibilnost, osjećajnost i »ovladavanje« njima, tj. njihov sklad s »tehnikom« — bitna su obilježja pjesničke riječi Slobodana Bilkića. U *Uštalu* se »nudi« i jedna difuzna erotska dimenzija, gdje se pjesnik kreće od suptilnih naznaka i nasluči-

vanja (»čarolija/pokret bilja/niže trbuha«) do lascivnih i ogoljenih projekcija (»s leđa smo/isti/upličem joj se u/razliku«).

Pjesnički prvijenac S. Bilkića predstavlja jednu brušenu, kondenzovanu pjesničku cjelinu — svaki od 174 stihu ima svoju strogu, »disciplinovanu« rolu. Kako sam naziv knjige simbolično nagovještava stanje nemira, tenzije, ponekad se to stanje preliva i na plan forme što zna zasmetati.

2. »Zagrali nebeski jastuk i
spavaj«

Pjesnikinja Jovanka Nikolić odstupa, donekle, od onog našeg generalnog koncepta iznesenog u uvodnom dijelu teksta. Mada je, sudeći prema pjesničkim ostvarenjima, kod pjesnika prisutna svijest i odnos prema jeziku, te izvjesna ekonomija izraza, nameće se utisak da je ona bliza jednom tradicionalnom, slobodnjem tipu pjevanja. Ova konstatacija je, dakako, primjerna samo za prvi dio knjige, u kojem pjesnikinja nije uspjela da se otrgne od opštih mjestih sentimentalističke poezije i istrenih pjesničkih revvizita (»bežeći krilatim senama noći« ili »rasplakanu decu u nama«). No, da ne bismo bili nepravedni prema Nikolićevu, vrijedi pomenuti ono što se nameće već prilikom prvog čitanja: da se *Lepet*, svojim svojstvima i vrednostima, može podijeliti na dvije cjeline, koje su i prirodno odijeljene u knjizi (negdje na pola knjige), tako da je drugi dio znatno bolji, da je tu prisutan jedan izvoran pjesnički glas, te da je pjesnikinja uspostavila distancu u odnosu na emocije, odnosno, dopustila je da se »ohlade«.

Gotovo sve pjesničke cjeline u ovoj knjizi rađene su na principu antiteze, a poenta je, po pravilu, sačeljavanje i razrešavanje pjesničkih dilema. Naravno, sada ponavljamo ono što sam već istakao, znatno su uspjele cjeline iz drugog dijela zbirke u kojima je senzibilnost pjesnikinje, donekle, ukroćena, a poentom pjesma nije ogoljena i otvorena do kraja. Najbolji primjer za to je ciklus »Lepet«, sastavljen od niza vrijednih i snažnih pjesničkih ostvarenja, gdje su sve najljepše osobenosti Nikolićeve došle do punog izraza, gdje se čistim i svježim pjesničkim jezikom pjesnikinja kreće kroz svijet pjesme.

Popis, nomenklatura stvari, kombinacija deskripcija i komentara pjesnikinje, njena začuđenost zbivanjima i stvarima koje prolaze mimo nje, mimo njene volje i učestvovanja — osnovne su odlike pjesničkog postupka Nikolićeve.

Sve to što prolazi mimo nje, ona nabrja, »oneobičava«, opisuje, ne usmjeravajući, ne učeći, navodi i komentariše. Prilog, van svake sumnje, pjesničkom i ljudskom kvjetizmu.

3. »Vreme je glava
(teško kao olovo)

U pjesmi »Možda u tridesetoj« pojavljuju se gore navedeni stihovi, koji na najbolji način odslikavaju pjesnički svijet Nedjelja Mamule⁷ i pokazatelj su osnovnog raspoloženja, dilema i traganja u njegovoj pjesničkoj zbirici *Pećinski ukrasi*.

Autor ove zbirke, kao nijedan od pomenućih pjesnika, posjeduje permanentno prisutnu i razvijenu svijest o čovjekovoj prolaznosti, o slici u kojoj je objektivno — realni hod vremena suprotstavljen svakoj čovjekovoj težnji, akciji i kreaciji. *Pećinski ukrasi*, kao određujući simbol čovjekove egzistencijalne datosti, skamenjeni, »samog grmlje/samo grmlje«, bunari umiranja — sve su to simboli koji idu u prilog izvedenoj tvrdnji, a autora svrstavaju u red pjesnika koji uz sebe ponajčešće vole epitet uklet (poeta maudit), i koji uzimaju za pravo da samo oni pretenduju da su na izvoru prave pjesničke riječi.

Tako se, u pjesničkoj riječi Nedjelja Mamule, vrijeme javlja kao vrhunski princip, kao neumiti moritor, cenzor, kao Super-ego pjesnikove psihološke konstitucije. U skladu s tim, odnos individualno-kosmičko, prisutan u stihovima svih pjesnika o kojima je riječ, u pjesničkoj projekciji autora *Pećinskih ukrasa* dobija primordialno važenje i izvjesnu specifičnu boju. Naime, u Mamule nema neke suštinske razlike između individualne i opštelijske sudbine, nema nekog utoka i mogućnosti u tim sporadičnim i jednoličnim okretajima točka istorije.

Mamula je, isto tako, pjesnik kojem se najprirodnije i najlakše »otkidači« pjesme, uz to i ne bez uvida u tajne »tehnike« pisanja. Logično je, i normalno, očekivati da tako srećan spoj dâ i srećne rezultate, ali se, nerijetko, dogodi da pjesnik, Eliotovim jezikom rečeno, bude svjesta tamo gdje je trebalo da bude nesvjesta, ili je isuviše svjesta tamo gdje je trebalo biti svjesta. Rezultat toga su i »dokoličarske sintagme, po pravilu u sredini pjesme, bez ikakve funkcije i opravdanosti, osim u pukom, formalnom popunjavanju prostora pjesme.

4. »sve nestaje u praznini
iz praznine sve se rađa«

Poslednja knjiga o kojoj je u ovom tekstu riječ, jeste knjiga Tomislava Đivuljskog⁸ — *Važi i obrnuto*. To je, može se reći, ambiciozan (čini se primjerenoj — pretencioznoj) poduhvat koji nije dao rezultate kakve autor misli da je dao i da može dati. Već i sami nazivi pojedinih pjesama (»Zašto se pišu pjesme«, »Poezija je mrtva«), mnoštvo stihova koji ništa ne znače (»poezija je mrtva / živila poezija«, »nepobitna činjenica da / se

sve može zameniti samo /izgubljena sreća ne«) ukazuju na oprijedjenost pjesnika da se bavi tzv. »velikim« temama, što mu nikako ne uspijeva i prostor poezije se, počesto, pretvara u prostor vesele didaktike. Vrijedi, takođe, pomenuti da autor dileme otvaraju i opšta mjesta ljubavne poezije, npr. neuk-pjesnički upit — šta je to ljubav i sl., što je proizvod još uvijek prisutne »brusoške« romantike.

Znatno uspjeli i prirodne pjesničke cjeline Đivuljski ostvaruju tamo gdje se pjesma zasniva na štosu, simultanoj kombinaciji više značajnjskih ravnih, na igri, gdje se pjesnik igra i naslućuje se igra, a manuo se velikih poruka i mudrolja (»potrebno je zavarati ključara / kraljevstva nebeskog«).

Najveći domet i najzrelija pjesnička ostvarenja Đivuljski je postigao u minijaturama — u ciklusu »Praznina«. To je naj-vredniji dio knjige, tu je samosvojnost pjesničkog glasa evidentna i tu smo van velikih riječi, savjeta, cijelomudrosti i površnosti, iznad svega. Jednim oporim, kondenzovanim, zgusnutim pjesničkim jezikom »snima« se to stanje ništavila, praznine, to suluđo rađanje i umiranje za ništa, i iz ničega.

Na osnovu onoga što smo istakli, evidentni su sledeći zaključci:

a) Ako bismo, među ovim mlađim autorima, tražili pjesnika koji je najelementarniji, onda bi to bio Slobodan Bilić;

b) Epitet — najpoetiskiji, s pravom bi ponijela jedina poeta među njima — Jovanka Nikolić;

c) Mamuline pjesme su najlakše i najprirodne izlivaju i emaniraju;

d) Prirodnji put razvoja i pjesničke riječi Tomislava Đivuljskog kretaju se u pravcu onih manjih formi u kojima je pjesnik uhvatio korak s modernim izrazom.

Cjelokupni utisak, o sve četiri knjige, pruža, nesumnjivo, afirmativnu sliku, što je, nadamo se, istaknuto (i tako shvaćeno), i što treba biti podstrek i motiv više za nove izlete i izazove. Uostalom, samo se tako i može ostati u poeziji, ako smo saglasni (a jesmo) da »tradicija moderne nije blagoslov, nego izazov«.

NAPOMENE:

¹ Riječ je o sledećim knjigama poezije:

— Slobodan Bilić: *Ušap*, MS, N. Sad, 1980.

— Jovanka Nikolić: *Lepet*, MS, N. Sad, 1980.

— Nedeljko Mamula: *Pečinski ukrasi*, MS, N. Sad, 1980.

— Tomislav Đivuljski: *Važi i obrnuto*, MS, N. Sad, 1980.

² Helderinova pjesma »Mladim pjesnicima« pojavila se u »Džepnom pričniku za ženskinje« 1799.

³ Moris Blanš: Eseji (izbor), »Nolit«, Beograd, 1960, str. 160.

⁴ »Štavise, ona je (moderna poezija — S. R.) utjecala na oblikovanje senzibilnosti našeg doba (ili možda senzibilnost doba koje je nju oblikovalo izrazila se i tako) da je za moderno doživljavanje literarnog teksta karakteristično baš naglašeno osjećanje za jezik, primjećivanje jezika« — konstatuje Svetozar Petrović u knjizi *Priroda kritike*, »Liber«, Zagreb, 1972, str. 69, u knjizi u kojoj su ispisane najinspirativnije stranice o problemima književne kritike i teorije kritike (i još mnogočemu) na našem jeziku u poslednjem dečje.

⁵ Slobodan Bilić je rođen 1955. u Livnu. Objavljivao je svoje radove u: »Mladost«, »Poljima«, »Književnim novinama«, »Vzletu« itd.

⁶ Jovanka Nikolić je rođena 1952. u Novom Sadu. Objavljivala je u »Oku«, »Poljima«, »Književnoj reči« itd. Zastupljena je u dvije antologije: »Vojvodina peva« Titu i »Romor ravnice«, koje je sastavio P. Zubac.

⁷ Nedeljko Mamula je rođen 1955. u Nakovu, kod Kikinde. Objavljivao je u: »Poljima«, »Glasu omladine«, »Letopisu« itd.

⁸ Tomislav Đivuljski je rođen 1956. u Vrbasu. Objavljivao je u »Oku«, »Studentu« itd. Zastupljena je u više zbornika poezije mlađih pjesnika.

⁹ Hans Magnus Encensberger: *Nemačka, Nemačka između ostalog*, BIGZ, Beograd, 1980, str. 21.

RADOSLAV PAJKOVIC: »Antologija ukrajinske poezije« (izbor predgovor, beleške i prevod s ukrajinskog od istog autora) »Petar Kočić, Beograd, 1979.

Piše: NIKOLA N. CAP

Kaže se da je svaka dobro prevedena antologija — praznik za sve književnosti. Ali, kada je jedna antologija sa svojom sadržinskom koncepcijom smelo prekoraci »uskih« horizonta književnosti, istovremeno pazeci da ne bi izgneverila svoju umetničku misiju, i postane svojevrsno ogledalo tradicionalno bogatih kulturnih veza, onda već sama pojava takve antologije predstavlja nesvakidašnji događaj koji iziskuje višestranje sagledavanje. Pa ipak, specifičnost o kojoj je reč — nužno je to odmah naglasiti — nije takve prirode da bi dovela pod sumnju osnovna načela sastavljanja jedne antologije; osobina je to više svake pionirske antologije, profila ove koja je predmet naše pažnje, koja pored primarne književne misije — zauhvaljujući trudu sastavljača — vrši i plemenitu kulturnu misiju, ukazujući na uvek aktuelan aspekt nacionalnih književnosti: uzajamnu isprepletanost motiva i tema, od osećanja istorijske povezanosti i bliskosti sudbina dva naroda, po prihvatanju pješničkog uticaja na sopstvenu inspiraciju.

Primer T. Ševčenka (»Podražavanje srpskog«), M. Riljskog (»Prešernov dom«), L. Pervomajskog (»Mali Radojica«), M. Nagibide (»Lida«), A. Mališka (»Rastavljeni«) i B. Olijnika (»Školski čas«) bilstava je ilustracija takvih tendencija, bez obzira na to što

njihovi dometi — to je sasvim razumljivo — nisu iscrpljeni ovom antologijom. No, i pored toga što ova dimenzija antologije nije izvučena do kraja (u antologiju nije ušla, na primer, u tom svetu najlepša pesma-poema Lesje Ukrajinke »Vila-posestra«), treba pozdraviti želju sastavljača da makar fragmentarno ovom knjigom ilustrije »u kojim su se sve situacijama, i koliko puta, ukrajinski pesnici vraćali na jugoslovenske teme« (Radoslav Pajković, *I po ukrajinske poezije* [Predgovor], str. 8).

Želeći da obuhvatiti sve književne epohe, sve pesničke generacije i škole, i sve njihove značajnije predstavnike, u antologiji je na 162 stranice zastupljen 31 pesnik,^{*} s pesmama čija formalno-sadržinska određenost samo načelno prati i kvalitativnu rast pjesnika (vremensku određenost), dok je glavni akcenat pri izboru dat na aktuelne umetničke vrednosti poezije i njihove univerzalne poruke. Dosledno tome, osnovni cilj antologije nije bio da po kaže kroz koje je sve stvaralačke faze prošao određeni pesnik i kakvu je vrstu poezije pisao (taj princip je, delimično, samo na primeru klasičika ukrajinske poezije do kraja ostvaren), nego da pronade takve poetske vrednosti koje će biti dostojni reprezentativi poetike svakog od pesnika posebno, a ukrajinske poezije uopšte, neprestano vodeći računa o njihovoj antologijskoj funkciji. Na taj način, s jedne strane, afirmisano je načelo prema kojem su za antologijsko prezentiranje pesnikovog stvaralaštva, ponkad, svim dovoljno samo dve pesme (slučaj s G. Skovorodom, na primer), dok, s druge strane, broj objavljenih pesničkih celina ne može da bude kriterijum za njihov umetnički domet, tj. uslov za uključivanje u antologiju (B. Olijnik, i poređi više objavljenih knjiga, u antologiji je zastupljen samo dvema pesmama, što je slučaj i s drugim pesnicima-savremenicima — V. Korotićom, N. Kašćukovom, R. Lubkivskim — čija je poezija najbliža jugoslovenskom književnom senzibilitetu; protivno tome, »veliki« su pesnici, kao po pravilu, zastupljeni s više pesama — T. Ševčenko, I. Franko, P. Tičina i M. Riljski — čak s devet pesama).

Imajući sve ovo u vidu, nije teško shvatiti iz kojih je razloga P. Tičina u antologiji predstavljen prevashodno lirskom i refleksivnom poezijom, a samo s četiri revolucionarne pesme, od kojih je samo jedna nastala u vreme jačanja sovjetske vlasti (»Pesnici ma nove formacije«, 1923. godine). Čudi, međutim, zašto poezija I. Franka — u antologiji skoro isključivo revolucionarnog kraktera — nije ilustrovana i pesmom »Kamenjani«, nesumnjivo njegovom najjačom revolucionarnom pesmom, pesmom-simonom siveku-pnog književnog stvaralaštva I. Franka, ali isto tako i nekom od pesama iz njegove zbirke intimne lirike »Ziv'jale listja« (1896). Iako je diskutabilno kako je došlo do ovog odstupanja, činjenica što opšta slika o drugim zastupljenim pesnicima nije bitno promenjena u odnosu na slične antologije, nije nikakvo opravdavanje za sastavljačev subjektivizam koji je uslovio određenu ograničenost antologije, što, opet, ne može predstavljati osnovu za negativno vrednovanje antologije kao celine.

Kompozicijski, »Antologija ukrajinske poezije« prati razvoj umetničke poezije u Ukrajini od njenog početka do danas, polazeći od istorijske istine da je njen izvor u usmenoj poeziji, ali isto tako ne zamenujući ni njenu »predistoriju«, značajnu etapu svake nacionalne književnosti. Tako antologija, sasvim opravданo, počinje poezijom G. Skovorode i I. Kotljarevskog, pesnicima čije je stvaralaštvo svojevrsna simbioza usmenih i umetničkih poezije, produžujući odmah s tzv. klasičnom poezijom, kakvu u ukrajinskoj poeziji očeljavaju svetila imena T. Ševčenka, I. Franka i L. Ukrajinke. Prve decenije našega stoljeća, presudne za razvoj evropske poezije, ostavile su značajnog trag a na ukrajinske pesmike (O. Oles, B. I. Antonić i dr.), što znači da i njihovo stvaralaštvo nosi snažan pečat i simbolizma, i futurizma, i neoklasicizma, i imažinizma — pravaca koji će bit presudni za dolazak nove, moderne poezije u ukrajinskoj književnosti. Na njemim rezultatima kasnije će izrasti sledeća generacija pesnika, generacija M. Riljskog, P. Tičine, V. Sosjure, M. Bažana, koja će, nesumnjivo, ostaviti još dubljeg i trajnijeg trag u ukrajinskoj poeziji. Posle otadžbinskog rata i utvrđivanja socijalizma u zemlji, na pesničku scenu Ukrajine stupa nova formacija pesnika (D. Pavličko, V. Simonenkov, B. Olijnik, V. Korotić, I. Drač, M. Vinogradovski itd.), formacija koja će postepeno istrasirati put najmlađoj generaciji pesnika, istina, danas još nedovoljno afirmisanoj, ali dovoljno talentovanoj generaciji da bi se s nadom gledalo u budućnost ukrajinske umetničke poezije.

Kako na kompozicijskom, tako i na formalno-sadržinskom planu, antologija je dosledna principu raznovrsnosti tema i bogatstvu poetskih formi, sugerirajući istorijski kontinuitet ukrajinske poezije, od specifičnog registra motiva, do odgovarajuće poetske forme i obrazca. Drugim rečima, antologija kroz konkretnе prime-re slike prirodi i odnos poezije ukrajinskog jezika prema poeziji sovjetskih naroda, šire, a ruskog naroda, uže, praktično ukazujući na njene glavne osobine: sadržinsku narrativnost tema, te baladičnost, praćenu elegijom i poemom. Tako videna poezija ukrajinskog jezika neminovno pred sobom otvara još jednu značajnu dimenziju antologije (konačno, to je bio i smisao objavljuvanja »Antologije ukrajinske poezije« na srpskokravatskom jeziku): njeni sagledavanje u perspektivi poezije jugoslovenskih naroda, i određivanje mesta, isto, unutar bogatih jugoslovensko-ukrajinskih kulturnih veza.

Na pitanje kako je nastao ovaj izbor pesnika i njihove poezije, sastavljač Radoslav Pajković odgovara: »Autor antologije je pre svega poštovao kriterijume koji danas važe u Ukrajini: uneo